

Доннікова Ірина Анатоліївна (Одеса) - доктор філософських наук, доцент кафедри філософії НУ «Одеська морська академія»,

Кривцова Наталя Вячеславівна (Одеса) - керівник психологічної служби ОНМедУ, директор тов. «Міжнародна академія психосінергетики та альфології» ОНМедУ, Міжнародна академія психосінергетики та альфології («МАПА»)

СТВОРЮВАЛЬНЕ ЗНАННЯ: МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ, ІННОВАЦІЯ, САМООСВІТА

Сучасні дослідники все частіше наголошують на необхідності глобальної реформи мислення і знання, яка розглядається як можливість виходу з цивілізаційної кризи [4, 5]. Стає зрозумілим, що стрімке зростання виробництва і споживання знання в інформаційному суспільстві парадоксальним чином викликає кризу і власне знання, і суспільства. Складна динаміка і неоднозначна перспектива соціальних трансформацій створюють умови не тільки для комунікації та співпраці, але й для конфліктів. Виявляється, що знання як об'єднують, так й роз'єднують людей, продукують смислову невизначеність, ситуацію розуміння – нерозуміння. В умовах кризи та зростаючого розриву між складністю сучасного світу і здатністю людини її усвідомлювати та діяти адекватно, недостатньо тільки знати і вміти. Конче необхідно безперервно поповнювати свій інформаційний багаж, а також творчо його використовувати, продуктивно діючи в «інформаційному хаосі».

Ця проблема опинилася в центрі уваги одного з теоретиків складного мислення, французького філософа Е. Морена. Він зазначає, що людина навчилася оперувати великими обсягами інформації, але при цьому недостатньо розвинула здатність її осмислювати, включати в контекст. Сучасне знання розриває складну структуру реальності і стає причиною глобального нерозуміння і неефективності людських дій. Мислення, що розділяє, має поступитися мисленню, що зв'язує (сполучає), яке дає можливість «сприймати і осягати Контекст, Глобальне (зв'язок ціле/частина), Багатовимірність, Складність» [4, р. 29]. Саме в цьому контексті виникають й нові освітні стратегії, що об'єднують знання, мислення, освіту і людину.

Освіченість в реаліях сьогодення означає не стільки володіння знанням, скільки вміння виявляти його створювальний потенціал. Освіта розуміється як специфічна складова антропосоціокультурної реальності, в якій знання відображають сполученість колективного і індивідуально-особистісного. З'ясування антропологічних і культурологічних аспектів знання має стати головним завданням мульти-, між- і трансдисциплінарних досліджень, які створюють умови для реформи мислення і освіти. Одним з головних критеріїв освіченості слід визначити здатність людини осмислювати, узгоджувати різноманітні когнітивні практики, знімаючи їх агресивність і взаємовідторгнення, діяти в ситуації соціальної невизначеності і зростаючих ризиків, створюючи, таким чином, умови для саморозвитку.

Принциповим моментом є те, що вирішення цієї проблеми не є завданням тільки гуманітарного знання, а стосується всього знання, яке функціонує в системі освіти. Сучасне освітнє середовище розглядається як специфічна когнітивна ситуація, в якій знання і мислення – це і ціль, і засіб міжособистісної комунікації всіх його суб'єктів. Відбувається переорієнтація системи освіти на професійно-особистісний розвиток людини, на індивідуальне самовизначення всіх учасників освітнього процесу. Мова йде про становлення *трансфесіонала* (В. Ключко, Э. Галажинський) – людини, для якої знання є запорукою творчого життя і творчості в професії як одного з його проявів.

Реалізація цієї мети потребує трансформації освітнього середовища в людиновимірний навчальний простір, в якому людина набуває вмінь «навчатися протягом життя», спрямовувати знання на особистий розвиток і самореалізацію. Питання забезпечення високої якості сучасної освіти безпосередньо пов'язане з такими категоріями, як розвиток, самореалізація, самоповага. Тому освіченість слід розуміти процесуально – як самостановлення людини за допомогою знання, безперервну самоосвіту, в якій принципово важливу роль відіграє інтелектуальний пошук, прагнення

зрозуміти складність світу, людини й власне себе заради самозбереження людини і людства. Як зазначає Е. Морен, в світі, що глобалізується, освіта повинна підготувати соціальне, індивідуальне і антропологічне перевтілення. Вона покликана «допомогти навчитися жити» – людині як індивіду, що стикається з проблемами свого особистого життя; як громадянину своєї держави; людині в її належності до людського [2, с. 128, 129]. Безумовно, освіта має «освічувати», але суто технологічне питання «як?» визначається існуючою соціокультурною ситуацією. Культура з притаманною їй здатністю зберігати традиції і одночасно ініціювати творчість, організувати людське життя, зберігаючи при цьому умови для індивідуальної свободи, є фундаментом, контекстом і інструментом освіти. Освіта завжди залишається культуровимірною (і тому людиновимірною), але оскільки культура історична, виникає необхідність перегляду моделей освіти, її цілей і завдань відповідно до соціокультурних реалій. Власне «освічення» полягає не в сліпому слідуванні соціальним запитам, а в здатності системи освіти прогнозувати, формувати і коригувати ці запити. Якщо враховувати сучасну соціокультурну ситуацію, до цілей освіти слід додати розвиток у людини «створювального мислення», яке не може не бути складним.

Сучасне знання, вимагає організації за принципами між- і трансдисциплінарності. Практична реалізація цієї установки можлива за умови зміни освітнього контенту, зокрема, змісту навчальних дисциплін, в яких знання зберігає зв'язок історії і сучасності, є актуальним і водночас ґрунтується на науковій традиції. Організоване таким чином знання стає інноваційним і набуває особистісної значущості.

Наступний момент стосується зміни ролі викладача. Він стає дослідником, який генерує і здійснює апробацію нових ідей, спілкуючись з аудиторією. Викладач не вчить, а шукає, сумнівається, критикує разом з учнями, студентами, демонструє, як він думає, досліджує, намагається зрозуміти. Як зазначає С. Колліні, студент спілкується з людиною, що займається тією ж справою професійно, на найвищому рівні, так що у нього з'являється стимул сформувати власну здатність помічати і характеризувати різні індивідуальні риси [1, с.117]. Таким чином, зберігається елемент учнівства, але в новому вигляді, що відповідає добі «цифрової культури».

Дійсно, навіщо студентові викладач, якщо будь-яку необхідну інформацію він може отримати з Інтернету? Ми знову виходимо на необхідність трансформації та переформування знання в системі освіти. Як професіонал, викладач відбирає, структурує, адаптує, інтерпретує наукові знання, поєднуючи індивідуальний вибір з цілями і завданнями освіти. В даному випадку доречно згадати слова В. Табачковського про те, що головний принцип освіти: «Не нашкодь!» означає створення різних освітніх методик з урахуванням не тільки чималої «пластичності» людини, але й не меншою (якщо не більшою) її «крихкості» [3, с. 398].

В освітньому процесі людина не тільки отримує знання і формує професійно важливі вміння і навички – змінюється система взаємозв'язків людини зі світом. Результатом навчання в певних умовах стає конструктивна трансформація особистості, її професійно-особистісне самовдосконалення, або деструкція і дезадаптація. Якщо брати до уваги динаміку знання, мислення, людини і освіти, треба виявляти ознаки і межі їх самоорганізації, прагнути синергійного ефекту, творчого поєднання цих складових людського життя.

Література

1. Колліні С. Зачем нужны университеты? [Текст] / Стефан Колліні; пер. с англ. Д. Кралечкина; под науч. ред. А. Смирнова: Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». — М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2016. — 264 с.
2. Морен Е. Шлях за майбутнє людства / пер. с фр. Є. Марічева. — К.: Ніка- Центр, 2014. — 256 с.
3. Табачковський В. Г. Полісутнісне homo: філософсько-мистецька думка в пошуках «неевклідової рефлексивності» / В. Г. Табачковський. — К.: Видавець ПАРАПАН, 2005. — 432 с.
4. Morin, E. Seven complex lessons in education for the future. Paris : UNESCO 2001. — 95 p.
5. von Weizsäcker E., Wijkman A. Come On! Capitalism , Short-termism , Population and the Destruction of the Planet. Springer, 2018— Springer. — 220 p.